

UDK:323.1(497.5)"1902"
949.75 Župa Dubrovačka "1902"
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 10. 10. 2003.
Prihvaćeno: 6. 12. 2004.

Nacionalna ideologija i povijest u *Crvenoj Hrvatskoj* i *Dubrovniku* 1902. godine: čija je Župa?

VIŠESLAV ARALICA

Hrvatski institut za povijest, Zagreb, republika Hrvatska

Rad obrađuje raspravu između dvojice Dubrovčana, objavljivanu u listovima *Dubrovnik* i *Crvena Hrvatska* tijekom 1902. godine. Glavni su sudionici te rasprave bili katolički svećenik Vice Medini na strani pravaša i osoba pod pseudonimom Nikša N., naklonjena srpskoj stranci čiji je politički utjecaj u Dubrovniku polako jenjavao. Na površini rasprava o tome tko je u srednjem vijeku darovao Dubrovčanima Župu Dubrovačku, ustvari je rasprava u kojoj njeni sudionici nastoje dokazati svoje oprečne stavove o etničkom porijeklu Dubrovčana. Njihova namjera je bila jasna: dokaže li se povijesnim argumentima da je darovatelj Župe bio Srbin, odnosno Hrvat, onda je i Župa srpska, odnosno hrvatska zemlja, odakle slijedi da su i Župljani Srbi, odnosno Hrvati. A što vrijedi za Župljane, vrijedi i za Dubrovčane. Povjesničarski karakter te rasprave uputit će nas k pokušaju razotkrivanja veze između nacionalne ideologije i povijesti na razmeđu dviju epoha. Dva pitanja koja su u središtu našeg zanimanja jesu: Je li korištenje povijesti u takvim raspravama bilo plodonosno? te je li veza između povijesti nužna ili slučajna?

Ključne riječi: Dubrovnik, Župa, nacionalni identitet

Povijest je povijest

«Nemoj da ti naudi, ali šta ćeš, istorija je – istorija!» Tako je u broju 8 tjednika *Dubrovnik* 23. veljače 1902. godine pisao Nikša N., uvjeravajući Dum Vicu Medinija da je Župa Dubrovačka srpska. 10. svibnja iste godine, njegov sugovornik, ili možda bolje, suparnik, spomenuti Vice Medini u broju 19 *Crvene Hrvatske* tvrdi:

«Ma šta ću im ja. Povijest se prekrojit ne može.»

Njegova je namjera bila, pogađate, dokazati da je Župa odnosno Žrnovnica hrvatska.

Kakav povjesničarski meč! Glavni su sudionici bili spomenuti Vice Medini, župnik u Mandaljeni, i osoba pod pseudonimom Nikša N., kojeg Medini posprdno naziva Nikša Nežnanović, sumnjajući pri tom da se pod tim krije Vice Adamović, tada umirovljeni ravnatelj pučkih škola u Dubrovniku i jedan od viđenijih Srba u Dubrovniku. Taj je Adamović u tom meču odigrao prili-

čno važnu ulogu (čak i ako ne prihvatimo sugestiju Medinija o vezi između Nikše i Adamovića), a osim njih tu su još i Josip Onyszkiewicz i osoba potpisana sa S.S. Dozvoljeni su bili, čini se, svi udarci povijesnim argumentima, korištenje svih izvora do kojih se moglo doći i svih povjesničarskih autoriteta kojih su se mogli dočepati. Publika su čitatelji, a oni su čini se i glavni dobitak. Ni jedni ni drugi, naime, nisu ni najmanje dvojili da će njihova vještina i nepopustljivost rezultirati ne samo dokazivanjem da je Župa hrvatska ili srpska, već, odatle bi jasno slijedilo, da su Župljani Hrvati odnosno Srbi. Nije dakle riječ o Župi, već o Župljanima.

«O ovoj našoj prepisci glava je stvar, da se po kriterijima, koji vladaju u nauci, kaže čija je Župa. Gospar Vice Adamović /.../ neosporivim je dokazima utvrdio, da je Župa srpska t.j. da je nastanjena čistijem i pravijem Srbima...»¹

I tu već moramo stati i početi se po glavi. Jer slika koju sad imamo jest otprilike ovakva: na jednoj strani ljudi koji znaju da su Župljani Hrvati, na drugoj ljudi koji znaju da su Župljani Srbi, a sa strane Župljani koji očito ne znaju, jer da znaju, nitko ih ni u što ne bi trebao uvjeravati. Čak i ta rasprava oko Župe je samo izgovor, jer prava je rasprava oko toga tko su Dubrovčani, pa onu prije rečenu sliku treba proširiti, i umjesto Župljana staviti Dubrovčane, koji i jesu bili glavni čitatelji *Crvene Hrvatske* i *Dubrovnika*.

Pa u čemu je problem, možemo se pitati. Nisu li upravo povijesni argumenti glavno oružje u buđenju nacionalne svijesti «iz sna u koji je bijahu turnuli otugjeni sinovi»? U prvi mah rekli bismo da jesu. Rekavši to, mi smo uspostavili kariku između nas i Dubrovčana koji su prije sto godina pisali u *Crvenoj Hrvatskoj* i *Dubrovniku*. Mi njih u potpunosti razumijemo; razumijemo njihove težnje i njihovu neiscrpnu volju za ispunjavanjem uzvišenih snova. Mi razumijemo njihov žar da s poviješću promijene budućnost. Mene je međutim upravo ova rasprava iz 1902. godine navela na sumnju u uvjeravalačku moć povijesti u političkim raspravama. Citat jezikoslovca Broza kojeg navodi Josip Onyszkiewicz: «Ko obori ove tvrdnje ozbiljnim i učenim dokazima, neka bude uvjeren, da ću ih se ja prvi odreći, jer mi je istina milo mimo sve»³, potpisali bi svi sudionici ove rasprave. Ipak, kada Nikša N. u *Dubrovniku* broj 17. od 27. travnja tvrdi da je «ono što riječ, matematički» dokazao da je Župa srpska, 10. svibnja Medini mu u *Crvenoj Hrvatskoj* broj 19. odlučno odgovara:

«Samo u svojoj srpskoj matematici 'pegula' je ta, što sam im ja evo po deseti put dokazao, da ne znadu, što pišu.»

I tako tijekom čitave godine⁴: dokaz ovamo, dokaz onamo, opovrgavanje ovdje, opovrgavanje ondje, ali odricanja nigdje. Ne dovodi li to u pitanje vri-

¹ Nikša N., «Da li je Župa (Žrnovnica) hrvatska!?!», *Dubrovnik* (Dubrovnik), br. 10, 9. III. 1902., 2.

² Milorad MEDINI, «Mako Marulić», *Crvena Hrvatska* (Dubrovnik), br. 22., 31. V. 1902., 2.

³ Josip ONYSZKIEWICZ, «Hrvatsko ime u Dubrovniku i «Srgj»», *Crvena Hrvatska* (Dubrovnik), br. 22, 31. V. 1902., 2.

⁴ Bilo bi bolje reći «čitavih godina», jer je sličnih rasprava bilo mnogo krajem XIX. i početkom XX stoljeća. Vidi Stjepan ČOSIĆ, «Nacija u stranačkim ideologijama; primjer Dubrovnika

jednost povijesnih argumenata u političkoj raspravi? S druge strane, takva je politička rasprava nezamisliva bez povijesti.

Prepiska

Prepiska je počela u siječnju 1902. godine. U *Crvenoj Hrvatskoj* broj 3 od 18. siječnja te godine izlazi u rubrici «Listak» na prvoj strani (*Crvena Hrvatska* je tada imala 4 strane) nepotpisani tekst pod naslovom «Naša Župa – srpska!?!». Na samom početku pisac nam obrazlaže što ga je navelo na pisanje:

Gosp. Vice Adamović, umirovljeni ravnatelj pučkih škola u našem gradu, štampao je neki dan u srpskom kalendaru samozvanom Dubrovniku raspravicu u kojoj /.../ hoće da dokaže da je Župa 'srpska', i da su Župljani 'srbi'.

A po čemu?

«Župljani su, piše, po nošnji čisti Srbi, a taki su doista i porijeklom, kako nam povijest svjedoči (!), pa i njihov govor, te i sama imena brda i sela to potvrguju.»

Kako je djelo Konstantina Porfirogeneta bilo jedno od glavnih argumenata dubrovačkih Srba u dokazivanju «srpstva» Dubrovnik, nepotpisani je Medini ostatak teksta posvetio pokušajima opovrgavanja vjerodostojnosti Porfirogenetova navoda da su Neretljani, Zahumljani i Travunjani Srbi. Iziritiran stalnim posezanjem za Porfirogenetom, Medini je napisao:

«Da pravo rečemo, ovo neprestano jurišanje naših vajnih Srba na Hrvate u ime Porfirogenita, više nam je na nos izašlo! Zbilja ako iko, a ono najmanje Srbi ne bi se imali pozivat na Porfirogenita, jer iz njegove povijesti oni ne mogu crpiti drugo nego svoju vječnu bruku i sramotu.»

Mislio je pri tome na priču o bijegu Časlava i Srba od Bugara u Hrvatsku, opisanu u istom Porfirogenetovu djelu.

Crvena Hrvatska izlazila je subotom, a *Dubrovnik* nedjeljom, te je bilo teško očekivati da će se već sutradan nakon objavljenog članka u *Dubrovniku* pojaviti odgovor. Odgovor se nije pojavio niti tjedan dana kasnije, 26. siječnja. Uostalom, ni u *Crvenoj Hrvatskoj* od 25. siječnja nije bilo nikakvog spomena o spomenutom članku. I baš kad se činilo da će sve ostati tek na jednom kratkom, zaboravljenom članku, počinje prava borba: 1. veljače u broju 5 *Crvene Hrvatske*, opet u «Listku», nalazimo tekst pod istim naslovom «Naša Župa – srpska!?!» u kojem još uvijek nepotpisani Vice Medini kao protuargument Konstantinu Porfirogenetu navodi kroniku popa Dukljanina i njegov spomen o *Crvenoj Hrvatskoj*, kojem njegov tjednik duguje svoje ime. Sutradan, u nedjelju 2. veljače, u *Dubrovniku*, u rubrici «Podlistak» na drugoj strani nalazimo tekst naslovljen «Da li je Župa (Žrnovnica) hrvatska!?!». Članak je napisan u formi pisma kojim pisac, Vice Adamović, piše svome prijatelju Nikši. Iz pisma se daje zaključiti da je Nikša svoga prijatelja Adamovića obavijestio o kritici koju mu je uputio neimenovani prijatelj spomenutog Nikše, kritici koja se odnosi na «nekoliko prostijeh bilježaka, i to još u kalendaru». Vice

potkraj 19. stoljeća», *Dijalog povjesničara – istoričara* 3, (ur. Igor Graovac i Hans Georg Fleck), Zagreb 2001., 62, bilješka 12.

Adamović tada čini ono što će biti stalna praksa u prepucavanju koje će slijediti: on za potkrijevu svojih stavova navodi povjesničare čiji bi autoritet jamčio njihovu istinitost. U ovom slučaju, on se poziva na hrvatske povjesničare A. K. Matasa, Račkoga, Nodila, Ivelija i Truhelku, računajući da će tako njegove tvrdnje biti uvjerljivije: stavove Srbina potkrepljuju tvrdnje Hrvata.

U istom «Podlistku», od istoga autora imamo članak «Srpsko ime u Dubrovniku». Tu je Adamović iznio niz svjedočanstava iz odabranih povijesnih pisanih izvora za koje je držao da dokazuju srpski etnički karakter Dubrovčana, i to kronološkim redom od 924. (925. godine) i crkvenog sabora u Splitu, 950. i Konstantina Porfirogeneta, 1315., 1364. za obje godine spomen srpskih pisara, zatim 1447., 1550., 1564., 1638. i 1711. godine, završavajući taj niz, pomalo neočekivano, 1866. godinom i pjesmama Mede Pucića. Odgovor na ovaj članak uslijedit će kasnije; za sada je sva pažnja usredotočena na Župu Dubrovačku.

Tako slijedeće subote, 8. veljače, opet izlazi članak «Naša Župa – srpska?!» u «Listku» *Crvene Hrvatske* broj 6, a u istom broju, u rubrici «Gradska kronika», nalazimo poruku Nikši N., potpisanu s «tvoj Mikula». Sutradan, u nedjelju 9. veljače u 6. broju «Dubrovnika» imamo opet u «Podlistku», pod istim naslovom «Da li je Župa (Žrnovnica) hrvatska?!» članak pisan u formi pisma. Pisac je Vice Adamović, a primatelj njegov prijatelj Nikša. Raspravlja se, baš kao i u prethodnom «pismu», o kritici koju Adamoviću upućuje neimenovani prijatelj Nikše N. Posve je jasno i očekivano da je Adamović, uz pomoć političkog autoriteta Eugena Kvaternika, čije je navode vješto koristio za potvrdu svoga mišljenja, i povijesnog autoriteta uvijek prisutnog Konstantina Porfirogeneta, zaključio da je dokazao kako je «naša Župa čisto srpska zemlja.» Na kraju tog pisma nalazimo jednu žešću opasku:

«/.../ meni nije ugodno raspravljati s ljudima, koje ne poznam i koji nemaju obraza da svojim potpisom potvrde ono, što sami pišu.»

Ovaj je članak – pismo datirano «U Dubrovniku 6. februara». To će nam olakšati rekonstrukciju ove prepiske, odgovora i protuodgovora koji će potrajati gotovo pola godine. *Crvena Hrvatska*, kako sam spomenuo, izlazila je subotom, a *Dubrovnik* nedjeljom. To znači da odgovor na članak objavljen u *Crvenoj Hrvatskoj* slijedi najranije za 8 dana, u slijedeću nedjelju. Odgovor pak na članak u «Dubrovniku» slijedi za 6 dana. Lako je izračunati da je spisatelj *Crvene Hrvatske* morao imati zgotovljen rad najkasnije u petak prije tiskanja tjednika, a spisatelj «Dubrovnika» u subotu prije tiskanja svoga lista. Za čitanje «suparničkog» članka, smišljanje odgovora i pisanje ostaje dakle novinaru *Crvene Hrvatske* 4 dana, a novinaru «Dubrovnika» 6 dana. U ovom slučaju, Vici Adamoviću trebalo je svega 4 dana za odgovor i pokudu svome kritičaru iz *Crvene Hrvatske*. Jedno je sigurno: polemički i spisateljski žar nitko im ne može dovesti u pitanje.

Za očekivati je bilo da će se pisac članka iz *Crvene Hrvatske* u slijedećem broju potpisati. Sada je Mikula za svoj članak uzeo formu pisma, koje je naslovljeno s «Gospodinu Nikši N(eznanoviću) u Gradu», a završava s «tvoj Vice Medini».

Sutradan se u broju 7 *Dubrovnika* pojavljuje «Pismo prijatelju Mikuli», objavljen u rubrici «Gradska kronika». Pravi odgovor na potpisani članak Vice Medinija uslijedit će 23. veljače u 8. broju «Dubrovnika», kada se po zadnji put u ovoj prepisci javlja Vice Adamović kao potpisnik nekog članka. Napisao je tek jedno kratko «pismo» svome kritičaru, koji je napokon otkrio svoj identitet. Otada će Adamović biti u sjeni ovog dvoboja, dok će njegovo mjesto u potpunosti preuzeti otprije spominjani, ali do samog kraja nepoznati, Nikša N. Premda je Dum Vice u nekim svojim člancima aludirao na mogućnost da se iza tog imena krije Vice Adamović, članak koji je objavljen u ovom broju, ali i u onima koji će slijediti, na to ne bi ukazivao. Stil je Nikše N. drukčiji od Adamovićeve: žestina, gotovo ogorčenost, jasno izbija iz njegova pisanja, koji je često isprekidan zagrađama ispunjenim zajedljivim primjedbama upućenim svojim političkim protivnicima. Članak je opet pisan u formi pisma, jasno naznačenog i u podnaslovu «Pismo prijatelju D (Dr. ili Dum?! V. Medini)», a počinje s «Ljubazni moj Mikula!».

«Već sam ti se arajdo», piše Nikša Mikuli, «kad sam u zadnjem broju «Crvene» intro na tvoj potpis. Nije mi za me stalo; znaš, mi smo i onako kumpanji i zenezi još od našeg (o tempora!) srbovanja na gimnaziji, ali radi gospara Vice.» Ostatak pisma, poprilično dugačkog, govori o povijesti: tu je Eugen Kvaternik i njegovo viđenje povijesti s njegovim osebnim stilom koji je na stalnoj meti posprdnih primjedbi Nikše, tu je zatim Rački, pa Ljubić, Dubrovčanin Antun Sorkočević, zahumski knez Mihajlo Višević i Einhard iz 822. godine. Po popisu imena koje je Nikša naveo u svome članku, a i po argumentima koje rabi, vidimo da je Nikša doslovno nastavio rad koji je započeo njegov prijatelj Adamović. Na kraju pisma, koje je svo vrcalo žestinom, ciničan pozdrav:

«Očekujem tvoj ljubazni odgovor; stoj mi veselo! Tvoj Nikša N. »

U vrijeme kad je to pismo objavljeno, Adamović i Nikša upravo su čitali broj 8 *Crvene Hrvatske* od 22. veljače, u kojem im je Dum Vice, sada potpisan kao Mikula, obojici odgovorio na članak - pismo od 16. veljače. Nakon kurtoaznog uvoda «Dragi gosparu Nikša!» slijedi prava kanonada povjesničarskih i povjesnih autoriteta: uz domaće povjesničare Račkog i dubrovačkog ljetopisca Đona Restia, te neizostavnog popa Dukljanina, Medini navodi i strane autore koji mu služe kao povjesni izvori, i to arapske pisce iz XI stoljeća Al Massudia i Edrisia, židova Josefa ben Geriona i bizantskog Niketasa Choniatesa iz XII stoljeća. Odgovor koji je na to uslijedio iz pera Nikše nije bio osobito inspirativan. Kao i prije, tako je i sada upotrebljavao hrvatske povjesničare Račkoga, Klaića, Gavranovića, Pejačevića i jezikoslovca Jagića za potvrđivanje svojih stavova.⁵ Tu je taktiku Vice Medini lako doveo u pitanje:

Na mjesto da me pobiješ, ako te je majka rodila, ti si našo da je najbolje preskočit, te mi izlaziš na srijedu sa stanovitim istoričkim autoritetima, ko da bi prosta imena mogla nadomjestit skrajnju oskudicu dokaza. A ja, gosparu moj!

⁵ Nikša N., «Da li je Župa (Žrnovnica) hrvatska!?!», *Dubrovnik* (Dubrovnik), br. 9., 2. II. 1902., 2.

Znaj da dandnašnja tvrdnja nekog povjesničara, bio on ko bio, vrijedi ni više ni manje nego onoliko, koliko vrijede dokazi kojim je potkrijepljena.

Bio je to jak udarac u povjesničarskom meću. U sutrašnjem izdanju «Dubrovnika» Nikša nastavlja prepisku s uobičajenim žarom i s uobičajenim argumentima: uz pozivanje na Vicu Adamovića «kao pravog Dubrovčanina i znalca domaće povijesti», tu je i isprava kojom se Dubrovčani oslobađaju plaćanja mogoriša srpskim vladarima, koje Nikša drži krunskim dokazom:

«Ali ti je vas posao, pa da je vas svijet uza te, dok ova povelja opstoji, i dok se čuva u cesarskome arhivu u Beču. Povelje su /.../ diplomatski dokumenti. Njihova je vrijednost jedna t.j. neosporiva.»⁶

Ovim navodom snaga udarca nije smanjena, što pokazuje slijed daljnjih odgovora Nikše N. Čini se da je za smišljanje odgovora na gore spomenutu opasku Dum Vice trebalo malo više vremena, jer se u slijedećem, jedanaestom broju «Dubrovnika» od 16. ožujka u «Podlistku» umjesto «Da li je Župa hrvatska!?!» nalaze rodoljubne pjesme dubrovačkih Srba. Pravi je odgovor uslijedio tek 29. ožujka, u subotu prije katoličkog Uskrsa u broju 13 *Dubrovnika*, a taj je zorno pokazivao koliko je Dum Vicino razotkrivanje Nikšine taktike bilo bolno. Premda je kao i prije i ovaj članak imao doznaku «Pismo Dum V. Medini», on nema formu pisma. Za razliku od prijašnjih članaka u kojima Nikša komunicira s «prijateljem» Dum Vicom, sad se on obraća čitateljima, publici. Na udaru je sam Vice Medini.

«Kad se o nečemu piše i raspravlja valja uzeti u obzir i osobu piščevu, osobito kad se stvar bez potrebe odulji, kao što je ova naša prepirka o Župi. Ko prati pisanje Dum Vice Medini, i ko se, barem kao diletant, bavio domaćom historijom, ne može a da se dosta ne načudi, da se najblaže izrazim, smjelosti njegovoj. Dum Vice je sada parok u Mandaljeni. Svršio je gimnaziju u Dubrovniku i bogosloviju u Zadru. Do sada nije napisao nikakva naučnoga djela, niti je poznato, da se ozbiljno historijom bavi. Dakle, ovaj popo, s ovakvom spremom usugjuje se osporivati rezultate triju glasovitijih slavenskih historičara, Račkoga, Jirečeka i Nodila, koji su vas svoj vijek posvetili nauci i koji su prije dobro svaku izmjerili nego su je na hartiju metnuli. Da je Dum Vice otkrio kakav novi dokument, ni po jada, već se hvata drvlja i kamenja, da ospori ono što se osporiti ne da, biva, da su Dubrovčani dobili Župu od srpskih vladara i da su za nju plaćali istijem vladaocima danak, zvan mogoriš. Da je ovo prosto pričanje, da nije osnovano na dokumentima, još bi se moglo dopustiti nevjernijem Tomama, da u to sumnjaju; ali kad su tu dokumenti, kad na temelju tih dokumenata ljudi od nauke, kao što su Jireček i Rački, pišu historiju, tada je osporavanje takijeh fakata malo nazvati smjelošću, već je za to, t.j. za postupak Dum Vice Medini, pravi naziv drskost i ...»

Nakon toga čitateljstvu izlaže jasno svoje tvrdnje:

«Šta mi tvrdimo?

Mi na temelju historijskih povelja, na temelju narodnih osobina, velimo, da je Župa srpska.»

⁶ Nikša N., «Da li je Župa (Žrnovnica) hrvatska!?!», *Dubrovnik*, br. 10., 2.

Slijede dokazi za tu tvrdnju: povelje srpskih kraljeva, po redu kojim ih navodi Nikša, Stefana Vladislava, Stefana Radoslava i Stefana Uroša. U međuvremenu je Dum Vice pisao uobičajene članke pod istim imenom «Naša Župa – srpska!?!», s tom razlikom što se i on odrekao pisanja u formi pisma, obraćajući se izravno čitateljstvu. Tako u broju 11, 15. ožujka, raspravlja o tome koji se kraj podrazumijeva pod pojmom «Žrnovica» (Medini negdje piše Žrnovica, a negdje opet Žrnovnica), te o tome tko je kralj Stjepan, darovatelj Župe iz ljetopisa: je li to hrvatski kralj Stjepan, sin Krešimirov, kako on tvrdi, ili je to srpski ili zetski vladar, kako drže njegovi suparnici Adamović i Nikša. U istom broju *Crvene Hrvatske* u pomoć mu priskače osoba potpisana sa S. S. sa svojim člankom naslovljenim «Iz starih knjižurina». Zanimljiv je uvod ovoga članka, koji je većim dijelom nabranje starih dubrovačkih književnika koji su svoj jezik nazivali hrvatskim ili su u svojim djelima spominjali Hrvatsku, od Nalješkovića iz druge polovine 16. stoljeća do Bruera Pavlovića iz polovine 18. stoljeća. Ovaj je uvod vrijedan citiranja, jer zorno pokazuje vjeru u vrijednost povijesne znanosti:

«Godine 1892. izašla je knjiga /.../ «Dubrovčani, jesu li Hrvati?, gdje se od prve do zadnje stranice čitaju sami dokazi nagomilani jedan do drugoga o hrvatstvu Dubrovnika. Tu knjigu još do danas nije niko mogo pobit, jer povijest je povijest, premda se pet – šest puta pokušalo /.../ ali kako će se istinu pobit? Donekle se može zavarat i zaslijepit oči /.../ ali se dogje donekle da se ne može ne makne dalje.»

U slijedećem broju *Crvene Hrvatske* 22. ožujka opet je Dum Vice Medini sam. Ovaj put obraća se čitateljima s namjerom da opovrgne navode imenjaka Adamovića iznesene u prije spomenutom članku «Srpsko ime u Dubrovniku».⁷ Slijedeća je subota 29. ožujka uoči katoličkog Uskrsa, pa je Dum Vice sebi dao malo odmora. Zacijelo je tome pridonijela i činjenica da u prošlom broju *Dubrovnika* od njegova suparnika nije bilo ni spomena. No nakon Uskršnje mise, Dum Vice pročitao je članak u subotnjem *Dubrovniku*, te je pomalo ozlojeđen u slijedeću subotu 5. travnja pisao:

«Načeše srbi da mi prije vremena pišu biografiju /.../»⁸

Ipak, vješt polemičar i vrlo dobar spisatelj Medini lako će se obraniti od argumenta ad hominem; istina je što o njemu i njegovu obrazovanju piše Nikša, ali zar ga to priječi da suvislo raspravlja o povijesnim temama? Nije li njegova metoda bjelodano povjesničarska: povijesni izvori su tu, a iz njih izvedeni zaključci dani su na procjenu svim čitateljima njihove prepiske. Nisu li zdrav razum i povijesni izvori sve što je potrebno?

Vrijedi sad iznijeti par mišljenja o Vici Mediniju i njegovu spisateljskom stilu. Osnovna razlika između njega i njegova alter ega Nikše jest što ogorčenosti kod Vice nema traga. Jasno, i njegovi članci pršte zajedljivim primjedbama na račun njegovih političkih protivnika, ali to je izvedeno s ležernošću, s podsmjehom pobjednika. Neka nam kao primjer posluži uvod kojim se Medini počinje obračunavati sa člankom «Srpsko ime u Dubrovniku»:

⁷ Vice MEDINI, «Naša Župa – srpska!?!», *Crvena Hrvatska* (Dubrovnik), br. 12., 22. II. 1902., 1.

⁸ V. MEDINI, «Naša Župa – srpska!?!», *Crvena Hrvatska* (Dubrovnik), br. 14., 5. IV. 1902., 1.

«Srpsko ime u Dubrovniku, gdje da ću naći 'blaga božjega'.

Spominjat će se čitatelji, kako me je onomadne gospar Vice Adamović bio uputio na članak I odoh ja baš za gust da vidim, kakvo je to «blago božje», i zaista imadoh što da vidim. U ovom članku poredani su kronološkim redom nekakvi «dokazi». Na broju ih je deset, velim deset kao deset gromova, te bi imali svojim strašnim praskom obo-riti i u pepeo pretvoriti «zračnu kulu» hrvatskog Dubrovnika, a svojim bljeskom pro-svijetliti i iznad svake sumnje ispostaviti «neprtajeno» srpstvo naših otaca.»⁹

Spomenuo sam podsmjeh pobjednika, jer Medini to i jest. Politička se situa-cija od pobjede na Dubrovačkim općinskim izborima 1899. razvijala povoljno za Stranku Prava u južnoj Dalmaciji. Mislim da je upravo ta činjenica najvi-še određivala ton oba spisatelja: ogorčenost kod Srbina Nikše i lepršavost kod pravaša Medinija. Dum Vice je, kako spomenuh, vrlo vješt polemičar, i čini se da je u stanju suvislo raspravljati baš o svemu. Tako će u broju 14 «Crvene Hrvatske» na dva stupca teksta posvetiti pitanju istovjetnosti toponima Župa i Žrnovnica, da bi na kraju zaključio:

«Rekoh i ponavljam: i Žrnovnica je Župa, ali cijela Župa nije Žrnovnica.»¹⁰

Zatim će kao odgovor na članak svoga suparnika objaviti spis u kojem će naši-roko raspravljati o tome tko je Stjepan, darovatelj Župe iz ljetopisa Đona Restia, uvjeravajući čitatelje da je tu riječ o hrvatskom kralju, usprkos tome što goto-vo svi suvremeni povjesničari tvrde da je riječ o zetskom vladaru.¹¹ To je doista drskost, ali drskost koju će Medini znati ustrajno i uvjerljivo braniti. To je činio tako dobro, da se Nikša našao pozvanim da se tim pitanjem ozbiljno pozabavi.

«Dum Vice Medini piše, dokle god opstoji darovština Stjepana hrvatskog kralja, da će sva moja naprezanja ostati jalova. Ja sam u prošlom broju «Dubrovnika» s istori-jom u ruci ušao i u to pitanje i tvrdijem dokazima utvrdio, da kralj Stjepan dubro-vačkih ljetopisa nije hrvatski kralj Stjepan, već Stjepan Vojislav, vladar Zete.»¹²

Identitet tog Stjepana bit će tema slijedećih nekoliko članaka obaju super-nika, a Nikši neće preostati drugo nego da u broju 16 *Dubrovnika*, uz hrvatske povjesničare, za autoritete prizove i srpske povjesničare Lj. Kovačevića i Lj. Jovanovića.¹³ Tjedan dana poslije nastojat će tu priču privesti kraju:

«/.../ nego si me natjerao, da se na tome dulje zadržim, te da ono što riječ, mate-matički dokažem:

- 1) da je Stjepan Vojislav darovao Župu Dubrovčanima;
- 2) da je Dobroslav i Stjepan Vojislav jedna te ista osoba;
- 3) da je Dobroslavu ili ti Stjepanu Vojislavu bio otac trebinjski (travunjski) knez Dragomir, stric sv. Vladimira, vladara Zete;
- 4) da se je Dobroslav ili ti Stjepan Vojislav u Dubrovniku odgojio, izučio i oženio...»¹⁴

⁹ V. MEDINI, «Naša Župa – srpska?!», *Crvena Hrvatska*, br. 12., 22. III. 1902., 1.

¹⁰ V. MEDINI, «Naša Župa – srpska?!», *Crvena Hrvatska*, br. 14., 5. IV. 1902., 1.

¹¹ V. MEDINI, «Naša Župa – srpska?!», *Crvena Hrvatska*, br. 15., 12. IV. 1902., 1.

¹² Nikša N., «Da li je Župa (Žrnovnica) hrvatska?!», *Dubrovnik*, br. 15., 13. IV. 1902., 2.

¹³ Nikša N., «Da li je Župa (Žrnovnica) hrvatska?!», *Dubrovnik*, br. 16., 20. IV. 1902., 2.

¹⁴ Nikša N., «Da li je Župa (Žrnovnica) hrvatska?!», *Dubrovnik*, br. 17., 27. IV. 1902., 3.

Premda je Nikša ovaj svoj članak završio s «nastaviću», tu je raspravi o Stjepanu, što se Nikše tiče, bio kraj. No ne i za Vicu Medinija. U broju 16 *Crvene Hrvatske* od 19. travnja nema rubrike «Listak», pa tako ni članka «Naša Župa – srpska?», ali je zato slijedeći broj gotovo u potpunosti posvećen dokazivanju povijesne utemeljenosti hrvatskog etničkog karaktera Dubrovnika. Mediniju je sada pritekao u pomoć Josip Onyszkiewicz sa člankom «Hrvatsko ime u Dubrovniku i Srgj». Sedam stupaca njegova teksta, dvanaest stupaca Medinijeva «Naša Župa – srpska?» te još četiri stupca u rubrici «Dodatak» bili su previše za dva lista *Crvene Hrvatske*, te je morao biti pridodan još jedan, nazvan *Prilog Crvene Hrvatske*. Dum Vice u tim podužim člancima i dalje uporno gura svoje stavove o Stjepanu, hrvatskom kralju darovatelju Župe.¹⁵ 3. svibnja u broju 18 *Crvene Hrvatske* Medini će potvrditi za svoje stavove pronaći u nalazu natpisa kraljice Jelene u Solinu. Potkrepljene vještom interpretacijom rekonstrukcije natpisa od Frane Bulića, sada će njegove tvrdnje zvučati prilično uvjerljivo. Na kraju vrlo dugog članka ustvrdit će:

«Napram ovakvim dokazima osnovanim na rezultatima najnovijeg povijesnog istraživanja zanimivo je, kako će se naći naši srpski pisari sa njihovim zetskim županom Stjepanom Vojisavom, recte Dobroslavom iz jedanaestog vijeka. /.../ jer je eto povjesnički dokazano da je Župa /.../ bila ustupljena Republici od Stjepana Miroslava, hrvatskog kralja u doba kad se zetski župan nije bio još ni rodio.»

Bit će da se to dojmilo Nikše. Odustaje od daljnjeg razglabanja o identitetu darovatelja Župe. Iziritiran vještinom i upornošću kojom njegov suparnik brani svoje stavove, ogorčen jačanjem pravaša, koji nakon političke pobjede imaju dovoljno snage da svome listu dodaju još dvije stranice, piše odgovor objavljen 11. svibnja u broju 19. *Dubrovnika*. U uvodu tog članka ogleda se sav njegov gnjev:

«Posljednja pisanija Dum Vice Medini (u bilješci piše Vigji, CH br. 18 o.g.) riješila bi me da s njim, poznatijem grafomanom (u drugoj bilješci na dnu stoji Ne ću kazati «mahnitovom», kako ga neki njegovi parokijani nazivlju, jer nemam još dovoljnijih dokaza, da to mnijenje usvojim. Svakako ona velika manija za pisanijom, prepiskom i svagjom mogla bi biti znak nesregjenijih moždina) dalje raspravljam o ozbiljnim stvarima, ali me predmet, o kome je riječ, sili, da i unaprijed ostanem na biljezi. »

Slijedeće nedjelje u broju 20 *Dubrovnika* opet je izostao njegov članak. No to nije bio odmor; Nikša je zasukao rukave, istraživao i pronašao dokaz, onaj nepobitni, onaj kojeg, mislio je, nikakva vještina u pisaniji, prepirci i svađi neće moći opovrgnuti. I dok je Dum Vice i dalje pilio po Stjepanu iz ljetopisa u brojevima 19 i 20 *Crvene Hrvatske*, 25. svibnja u broju 21 *Dubrovnika* u «Podlistku» objavljen je članak pod starim imenom «Da li je Župa (Žrnovnica) hrvatska!?!». Premda je u podnaslovu naznačeno «Pisamce Dum V. Medini», članak nipošto nije pismo; on sad ima formu drame. To je očito trebao biti završni čin. Dva su se suparnika našla napokon zajedno, oči u oči, baš kako i dolikuje prijateljima iz starih dana.

¹⁵ V. MEDINI, «Naša Župa – srpska!?!», *Crvena Hrvatska*, br. 17., 26. IV. 1902., 2.–3.

«Krsti vuka, a on u goru. Tako je i s tobom, Dum Vice. Ti kao da uživaš u svagji i prepirci. Da nije tako, bio bi rekao svoje, pa umukao. /.../ Ja sam svoje rekao, i osim jednoga veoma važnoga dokumenta, nemam što više nadodati.

Kao da te gledam: izbuljio si oči, otvorio si usta, te vičeš: «pa kakve će još dokumen-te ovi «srpski pisari» iznijeti!» – Ustrpi se, dragi Dum Vice. Ima još jedan dokumenat, koji sam spremio kao posljednju pilulu, da progutaš. Razumjem, ti se bojiš dokumenata kao vrag krsta, jer ti za tvoju obranu ne posjeduješ ni jednoga, a ma vragutoga, nalet ga bila. Ti si jednom u ljutini uskliknuo, da ih i imaš, da se ne bi s njima služio. A čijem ćeš onda, bog te vidio, ako ne s dokumentima? Ili je tebi mili-ja sjekira proroka tronosca od istoričkih dokumenata?

— Nadvor s dokumentom, čujem te gdje opet vičeš.

— Ustrpi se, velju ti ponovo. Dokument je tu. Ma kakav da znaš: pravi dubrovački.

— Kakav dubrovački! Nije moguće. Nije moguće, govorim ti unaprijed.

— I te kakav dubrovački, iz arhiva: držani ugovor iz godine 1358, moj Dum Vice.»

I tako to ide: Vice nestrpljivo želi doznati koji je to dokument, a Nikša ga lagano peče na vatri neizvjesnosti, da bi na koncu izgovorio jedan kratak citat na latinskom. Da bi stvar bila potpuno jasna, odmah slijedi prijevod.

«Što srpski znači:

Da potvrdi zemlje na kopnu i otoke, koje su Dubrovčani dobili od kraljeva Srbije i Bosne.

— Laž, mistifikacija...

— Reko sam ti da se umiriš. Znam, pilula je grka i opora, pored svih onih prijašnjih pilula. Ali istorija je istorija. »

I na kraju, slavodobitno «Punctum. Nikša N.». U ovoj priči Medini je prikazan upravo onakvim kakvim ga je Nikša u svojim prijašnjim člancima i opisivao: «mahnitov». Odgovor koji je slijedio od Vice ne prikazuje ga kao takvog. Članak počinje ismijavanjem Nikšina stila.

«- Dokumentat – argumenat!!

— Koji?

— Strahoviti! Evo ga: /.../»

Dalje citira Nikšin tekst sve do njegova «punctum». Nakon toga komentar u istome tonu:

«Eto to bi bio taj argumento – bomba, iznesen tolikom djetinjom spravom od srpskih pisara u zadnjem 'Dubrovniku'». ¹⁶

Protuudar Medinija će uslijediti tvrdnjom da je izneseni dokument iz 1357. godine falsifikat. Nikšin odgovor na to bio je brz: već sutradan, 1. lipnja u broju 22 *Dubrovnika*, u rubrici «Dubrovačke vijesti» pod naslovom «Ni ume-tak ni falsifikat već istina», Nikša N. odgovara na optužbe Medinija upućujući ga na članak Mede Pucića objavljen u listu *Obzor* broj 16 iz 1861. godine. To će u slijedećem broju *Dubrovnika*, opet u «Podlistku» pod starim naslovom «Da li je Župa (Žrnovnica) hrvatska!?!» Nikša ponoviti. ¹⁷ To je zadnji članak pod

¹⁶ V. MEDINI, «Naša Župa – srpska?», *Crvena Hrvatska*, br. 22., 31. V. 1902., 2.

¹⁷ Nikša N., «Da li je Župa (Žrnovnica) hrvatska!?!», *Dubrovnik*, br. 23., 8. VI. 1902., 2.-3.

tim naslovom. Odgovori Nikše N. na tvrdnje Medinija sad će se objavljivati u rubrici «Dubrovačke vijesti» u sljedeća dva broja *Dubrovnika*. 22. lipnja u broju 25 *Dubrovnika*, Nikša N. će u svome zadnjem odgovoru Mediniju napisati:

«Milo mi je, dragi Dum Vice, da slijediš i unaprijed doprinositi dokaza /.../ u prilog poznate istine da su Dubrovčani Srbi.»

Dum Vice će biti nešto uporniji: 14. lipnja u broju 24 *Crvene Hrvatske* u «Podlistku» izlazi članak «Naša Župa – srpska?», sedamnaesti i posljednji pod tim naslovom. U istom broju u «Gradskoj kronici» Vice će opet optužiti Nikšu za krivotvorenje povijesnih dokumenata. To će u istoj rubrici, na manje-više jednak način učiniti i u sljedećim brojevima 25 i 26 *Crvene Hrvatske*.

Ovdje naš meč završava, ali ne i aktivnosti naših junaka. Vice Medini nastavit će pisati članke u svome listu, opet povjesničarski obojene. U Podlistku će izlaziti niz članaka naslovljenih «Srpska junačstva u Dubrovniku i našoj Župi»¹⁸, zatim će u broju 40 od 4. listopada slijediti članak «Još tri «dokaza»», u kojem će opovrgavati preostala tri dokaza koje je Vice Adamović iznio u svome članku «Srpsko ime u Dubrovniku», i na koncu, u zadnjem broju «Crvene Hrvatske» za 1902. godinu, objavljen je njegov poduži članak «Za našu narodnu nošnju».¹⁹ Ime Nikše N. se u *Dubrovniku* tijekom 1902. godine više neće pojavljivati, ali ne treba sumnjati da je i on i dalje bio aktivan u svojoj političkoj i spisateljskoj borbi, no ovaj put pod pravim imenom.

I sad moram reći «punctum». To nije stoga što je rasprava između Hrvata i Srba u Dubrovniku ovim bila završena. Nipošto; slične su rasprave vođene jednakom žestinom i prije, i tijekom, i poslije 1902. godine. Kažem «punctum» jednostavno jer negdje to moram reći.

«Buđenje» i povijest

Pratili smo raspravu koja se odvijala tijekom većeg dijela 1902. godine u Dubrovniku, između dva sugrađanina, koji su u tom razdoblju ispisali prave povijesne knjige svaki zastupajući svoju tvrdnju. Premda su sudionici rasprave povjesničari – diletanti, oni su izvrsni diletanti, obrazovani, načitani i upućeni u domete povijesne znanosti svoga vremena. Taktika koju pri uvjeravanju primjenjuju donekle je različita: Nikša obično navodi tvrdnje povjesničara koje idu u prilog njegovom stavu, za razliku od Medinija koji tu taktiku nije mogao primijeniti stoga što je za svoje stavove teško pronalazio oslonac u djelima poznatih povjesničara. Ono što mu je preostalo jest vješto konstruiranje na osnovu različitih pisanih izvora, koje je skupio odasvud, a od kojih za njega najveću vrijednost ima Bulićev nalaz natpisa kraljice Jelene. Takva taktika omogućila mu je da svome suparniku zamjeri prečesto pozivanje na povjesničare, umjesto na izvore:

¹⁸ *Crvena Hrvatska*, br. 23. 7. VI, br. 25., 21. VI. br. 42., 18. X.

¹⁹ V. MEDINI, «Za našu narodnu nošnju», *Crvena Hrvatska*, br. 52., 24. XII. 1902., 2.-3.

«/.../ ter pitamo: kojim su «historijskim izvorima» naši srpski pisari «oborili» izvore nađene od Bulića? Nikakvim! Eugel, Rački, Kovačević, Jovanović, na koje se pozivlju, to su povjesničari, ali to nijesu izvori.»²⁰

Usprkos tom pozivanju na izvore, ni jedan ni drugi ih nisu nalazili u arhivima, već su se pozivali na već objavljene izvore, ponekad ni ne navodeći otkuda su ih preuzeli. Tu će činjenicu opet bolje iskoristiti Medini:

«Najprije molim ja njih lijepo da mi kažu: iz koga su izvora crpli onaj «dokumenat»? /.../ A meni se čini da u ovom slučaju «dokumenat» vrijedi onoliko koliko izvor iz koga je crpljen; inače čitatelju otmilje se mogućnost da navod kontroliše te se osvjedoči o njegovoj autentičnosti.»²¹

Slijedeća primjetna razlika u strategiji jest primjenjivanje argumenta ad hominem od Nikše N. protiv svoga suparnika. Takvo što Medini nije mogao činiti jednostavno stoga što nije znao pravi identitet svoga sugovornika. Ono što im je zajedničko jest ismijavanje navoda svoga suparnika i njegovih političkih istomišljenika, spisateljska vještina i upornost u zastupanju svojih stavova.

Oba su sudionika na kraju prepiske bili uvjereni u svoju pobjedu. Nikša N. će samouvjereno kazati u svome zadnjem članku:

«Eto, šta sam ja hotio dokazati, i što sam potpuno i dokazao.»²²

No ako im je cilj bio uvjeriti onog drugoga u ispravnost svojih stavova, onda možemo reći da su obojica bili gubitnici. Jesu li doista takve rasprave, a bilo ih je kako rekoh puno, besplodne? Mi možemo zamisliti čovjeka koji je neodlučan, i kojeg nekakav povjesničarski nalaz, neka povjesničareva tvrdnja ili historiografsko djelo može učvrstiti u njegovu mišljenju. Ali jedan detalj u njihovoj raspravi dovodi to u pitanje. Sjetimo se kako Nikša u broju 8 «Dubrovnika» Medinija naziva «kumpanjom» iz gimnazijskih dana:

«/.../ znaš, mi smo i onako kumpanji i zenzi još od našeg (o tempora!) srbovanja na gimnaziji /.../»

Dum Vice ovo nije opovrgao. Zamislimo sad mladog Mikulu Medinija na dubrovačkoj gimnaziji, oduševljenog Srbina, kako se jednog dana dohvaća neke povijesne knjige, ili ugleda nekakav povijesni izvor, ili štogod sličnoga, u kojem bez ikakve sumnje stoji da on, kao rođeni Dubrovčanin, može po narodnosti biti samo Hrvat, te tako mladi Mikula postade pravaš Dum Vice. Da je tako bilo, rasprave ne bi bilo: Dum Vice bi jednostavno svoga prijatelja Nikšu uputio na djelo ili izvor koji je njemu otvorio oči, i Nikši ne bi preostalo drugo doli da i on postane Hrvatom.

Žučnost i dugotrajnost ove rasprave pokazuje nam da oni spomenute besplodnosti nisu bili svjesni. Zašto je tim ljudima bilo tako bitno dokazati tko je u srednjem vijeku darovao Župu Dubrovčanima? Kako to da dva sugrađanina, koje svakako mnogo toga više veže no razdvaja, uvjeravaju jedan drugo-

²⁰ V. MEDINI, «Naša Župa – srpska!?!», *Crvena Hrvatska*, br. 20., 17. V. 1902., 1.

²¹ V. MEDINI, «Još tri «dokaza»», *Crvena Hrvatska*, br. 40., 4. X. 1902., 2.

²² Nikša N., «Da li je Župa (Žrnovnica) hrvatska!?!», *Dubrovnik*, br. 23., 8. VI. 1902., 2.

ga u to tko su oni zapravo, pomoću povijesnih izvora? Upozorit ću na jedan detalj. U svome prvom pismu Nikša N. navodi slijedeće:

«Njeki me gjavio natanto, pa i ja stao premetati knjige starostavne. Zalatio ruke do mišica, pa stao gledati ono prašnjavih knjiga pokojnoga mi čaće.»²³

Za odgovor na pitanje o vlastitoj etničkoj pripadnosti on poseže za «prašnjavim knjigama pokojnoga mu čaće». Pa zar nije bilo jednostavnije pitati čaću (jasno, dok je ovaj bio živ)? Postoji odgovor na to, odgovor kojeg su obojica bili itekako svjesni. Nikša je, naime, baš kao i Vice Medini, bio rođen u «vijeku narodnog probugjenja», za razliku od svog oca, koji je rođen i živio u vrijeme kad je narodna svijest bila «uspavana». Metafore često korištene u spomenutim listovima «bugjenje», «osvještenje», «probugjenje», «prizivanje k pameti», «uspavano», «višestoljetni drijemež», koji se svi vezuju uz pojam «narodna svijest», objašnjavaju sami za sebe važnost uloge koju povijest i «prašnjave knjige» igraju u ovakvoj raspravi. Pustimo da nas u to uputi Vice Adamović:

«Baš o svetom Vlahu, parcu Dubrovačkomu, treba dozvati u pamet Dubrovčanima: Ko su. To se pak najbolje može učiniti na temelju istorijskih i književnih podataka, koji se ni doskočicama, ni progonoštvom, ni popovskijskim fanatizmom ne mogu uništiti.»²⁴

Svi ti spomenuti izrazi u sebi neizostavno uključuju povijesno mišljenje. Kad za narodnu svijest kažemo da je probuđena, pred sobom imamo povijesno vrijeme podijeljeno na tri razdoblja: prvo je razdoblje ono davno doba kada je svijest bila budna, neupitna; zatim je uslijedilo doba u kojem je, prilično misteriozno, ta svijest zaspala, ugasla, «izišla iz pameti»; treće je doba ono koje počinje u vrijeme kojem sudionici ovog dvoboja pripadaju, ono u kojem dolazi do ponovnog buđenja, ponovnog rođenja - preporoda, narodne svijesti. Spisatelji *Crvene Hrvatske* i *Dubrovnika* svjesni su da se nalaze na prekretnici dvaju razdoblja, onog u kojem je narodna svijest zaspala i onog u kojem će narodna svijest biti budna, što se jasno vidi iz slijedećih citata:

«Nije na nama da prosugujemo naš rad i uspjeh, ali ipak cijenimo, da možemo ponosno pogledati na niz godina, otkad izlazi naš list. /.../ Hrvatsvo je do pred malo godina bilo uspavano u ovim stranama. Ono se je probudilo na novi, bolji život /.../»²⁵

Borba je za opstanak i sačuvanje naše hrvatske narodnosti probudila iza višestoljetna drijemeža našu stariju generaciju, koja je udarila temelj našem narodnom napretku. Danas, iako smo još daleko od cilja, ipak možemo ponosno pogledati, kako je zadnjih četrdeset godina naprijed prokrčila hrvatska misao i napredovalo osvještenje našeg puka.»²⁶

²³ Nikša N., «Da li je Župa (Žrnovnica) hrvatska?!», *Dubrovnik*, br. 7., 16. II. 1902., 2.

²⁴ Vice ADAMOVIĆ, «Srpsko ime u Dubrovniku», *Dubrovnik*, br. 5., 2. II. 1902., 2.-3.

²⁵ *Crvena Hrvatska*, br. 1., 4. I. 1902., 1.

²⁶ «Našim pretplatnicima i čitaocima», *Crvena Hrvatska*, br. 52., 24. XII. 1902., 1. Oba su citata izvadci iz uvoda u prvi i posljednji broj «Crvene Hrvatske» za 1902. godinu.

Ono, međutim, što je upitno, ono što je u srži njihovih rasprava, jest prvo razdoblje. To prvo razdoblje mora biti rekonstruirano, jer tek njegovom rekonstrukcijom politički program narodnog buđenja može biti opravdan, tek tad on dobiva smisao. Ta je rekonstrukcija, jasno, moguća samo uz pomoć povijesti, i nikako drukčije.

Zaključak

Sažmimo: u raspravi sudjeluju dva sugrađanina, koje ne dijeli ništa osim pripadnosti različitim političkim strankama. Politička naklonost u ovom se slučaju poklapa s nacionalnom pripadnošću: jedan će se nazivati Srbinom, drugi Hrvatom. Time se razlike uzdižu do jedne nove, čini se bitne razlike, koja nam pak omogućuje drukčije iščitavanje njihove rasprave. Oni raspravljaju o etničkom porijeklu Dubrovčana. Kako su obojica Dubrovčani, slijedi da raspravljaju o vlastitoj etničkoj pripadnosti.²⁷ Glavni su, možemo reći i jedini, argumenti u toj raspravi povijesni. Povijest je nužno dio takve rasprave, jer je i nacionalna ideologija, opisana u svom metaforičnom nazivu «nacionalnog buđenja», implicitno povijesno mišljena. Slika koju sam upotrijebio u uvodu ovog rada, o ljudima koji *znaju* da su Župljani (bili) Srbi odnosno Hrvati, mora biti izmijenjena. Priznavanjem postojanja svojevrzne «rupe u sjećanju» kad je riječ o pitanju narodnosti, a to je priznanje otvoreno naznačeno u listovima u kojima je prepirka objavljivana, kao i prikryeno naznačeno u samoj naravi rasprave, oni pokazuju da je spomenuto znanje u stvari tek «znanje». Povijesna rekonstrukcija kojom se pokušava nadići ta «rupa u sjećanju» pokazuje se sada kao ideološka konstrukcija, slamka spasa, a ujedno i stožer, kojom političke ideologije, u ovom slučaju nacionalne, potvrđuju svoju legitimnost. I nije tu riječ o «inficiranosti» povijesti političkom ideologijom; riječ je o nužnoj povezanosti povijesti, odnosno povijesnog mišljenja s ideologijom, o inherentnosti jednog u drugom.

²⁷ Svjestan sam opasnosti da bi mi se ovdje, nakon baratanja s izrazima nacionalna i etnička pripadnost te etničko porijeklo, moglo spočitnut brkanje pojmova. Složeni odnos pojmova nacionalno i etničko predmet je brojnih rasprava. U ovome slučaju taj odnos ne mora biti u središtu našeg interesa, jer ako ja te pojmove brkam, činim isto što su činili i sudionici rasprave koja je ovdje analizirana.

SUMMARY

NATIONAL IDEOLOGY AND HISTORY IN *CRVENA HRVATSKA* AND
DUBROVNIK NEWSPAPERS IN 1902

This article examines a debate between two residents of Dubrovnik, published in the pages of *Dubrovnik* and *Crvena Hrvatska* (*Red Croatia*) during 1902. The main participants in the debate were the Catholic priest Vice Medini on the side of the Croatian Party of Right and an individual using the pseudonym Nikša N., who leaned to the Serbian side. On the surface, the issue of the debate was how Dubrovnik gained the Župa area during the Medieval ages. In fact, the debaters were attempting to assert their conflicting claims as to the ethnic origins of the residents of Dubrovnik. Their goal was clear: if it could be proved according to historical arguments that the donor was Serb, then the Župa, and its inhabitants were Serbian; on the other hand, if it could be proved that the donor was a Croat, then the Župa, and its inhabitants were Croatian. And what was true of the Župa, was true of the residents of Dubrovnik. The character of this debate will direct us to the discovery of the relationship between national ideology and history at the dividing line between two epochs. Two questions which are of central concern to us are: Was the use of history in this type of debate fruitful? And, is the connection to history necessary or accidental?

Key words: Dubrovnik, national identity, ethnic origins